

L. Nagy Zsuzsa: Egy politikus polgár portréja. Rassay Károly

Napvilág Kiadó. Budapest, 2006. 199 lap

Napjaink mondhatni általánosan elfogadott történetírói értékelése szerint a Horthy-korszakot hegemonikus pártstruktúra jellemezte: 1922-től egészen a második világháború végéig egyetlen – igaz, belsőleg többször is megújuló – párt alakíthatott kormányt, ami lényegében kizárta a parlamenti váltógazdaság klasszikus érvényesülését. Ennek ellenére a korszak pártviszonyai meglehetősen színes és változó képet mutattak: számos politikai irányzat létezett – egymás mellett, egymással versengve –, és a pártstruktúra időről időre jelentős átalakuláson ment át. A számos pártpolitikus közül azonban néhányan kiemelkedtek. Ők olyan pártvezetők voltak, akik idővel – a közvélemény szemében – egy-egy politikai irányzat reprezentánsává, emblematikus személyiségévé váltak. Ilyennek lehet tekinteni a fajvédő szélsőjobbnál Gömbös Gyulát, a nemzetiszocialistáknál Szálasi Ferencet, a konzervatívoknál Bethlen Istvánt, a polgári baloldal esetében pedig Rassay Károlyt. A Tanácsköztársaság bukását követő időszakban, 1919/20 folyamán jelentős politikai átrendeződés zajlott le Magyarországon. Különbőféle színű pártok és politikusok sokasága tűnt fel, és csak fokozatosan vált világossá, hogy közülük kik és mely irányzat oldalán tudnak tartósan a politikai élet résztvevői maradni. Rassay Károly karrierjének az első időszaka is a fenti folyamatba illeszthető be. Bár politikai érdeklődése már korán, az 1910-es évek elején megmutakozott, pályájának kezdete lényegében 1919 őszéhez kapcsolható. A magát nyíltan ellenforradalminak valló Keresztény Nemzeti Párt színeiben vállalt szerepet, majd – villámgyors emelkedésként –

a Huszár-kormányban kapott igazságügyi államtitkári posztot: jellemző módon a korszak legfiatalabb átlagéletkorú (46 év) kormányában, mindössze 33 évesen jutott ehhez az inkább politikai, mint adminisztratív álláshoz. 1920-ban képviselő lett, majd rövidesen kilépett a keresztény pártból, és néhány sikertelen kísérlet után az 1921-ben létrejött Független Kisgazda Földműves és Polgári Pártban találta meg a helyét. Az 1919-21 közötti évek eszmei-világnézeti értelemben is az útkeresés időszakának tekinthetőek, míg végül Rassay a liberalizmusban, a polgári baloldalban találta meg azt az irányzatot, amely egyéniségével, nézeteivel a leginkább összhangban állt. Sőt, a polgári baloldalnak 1926-tól – Vázsonyi Vilmos halála után – elismert és mind tekintélyesebb vezetője lett, akinek jogi szakmai felkészültségét, rátermettségét ellenfelei is elismerték, parlamenti beszédeit, állásfoglalásait rendre megkülönböztetett figyelem kísérte. Ebben az értelemben személyes politikusi súlya, jelentősége egyértelműen túlnőtt pártján, hiszen a polgári baloldal a Horthy-korszak pártjai között csupán egy meglehetősen kicsi – fénykorában is legfeljebb 18-20 parlamenti mandátummal rendelkező – csoport volt.

L Nagy Zsuzsa részben egy régi hiányt kívánt pótolni azzal, hogy a két világháború közötti Magyarország egyik sajátos és – bizonyos keretek között – jelentős politikusa életrajzának megírására vállalkozott. Képletesen szólva, Rassay valóban szakértő és szerető kezekbe került. A szerző hosszú szakmai pályája során számos kérdéssel foglalkozott már – a kispolgárságtól a trianoni békeszerződésig –, de munkássága

mégis leginkább a liberális demokrata irányzat két világháború közötti történetének feldolgozásával fonódott össze. L. Nagy Zsuzsa érdeklődése annak ellenére fordult Rassay felé, hogy a témával kapcsolatos alapvető művei – a budapesti liberális ellenzékről szóló 1972-ben, a liberális pártok 30-as és 40-es évekbeli működését bemutató pedig 1986-ban jelent meg – meglehetősen régen napvilágot láttak. A visszakanyarodásnak a hiánypótláson kívül vélhetően szubjektív okai is lehettek, s jól érzékelhető az a rokonszenv, mellyel mind az irányzat, mind pedig Rassay politikai-közéleti tevékenységét kíséri a szerző. Ráadásul a liberális pártok történetének feldolgozása során olyan széles és sokoldalú forrás-, és anyagszerzésre tett szert, amely minden bizonynyal jelentősen megkönnyítette a jelen kötet megírását is.

Bár a politikai biográfiaírás sohasem vált a magyar történetírás meghatározó irányzatává, időről időre jelentek, jelennek meg olyan munkák, melyek ezt a hagyományt kívánják folytatni. A 90-es évek első felében Bethlen Istvánról, az új évezred elején Kozma Miklósról és Teleki Pálról jelent meg hasonló könyv – Romsics Ignác, Ormos Mária valamint Ablonczy Balázs tollából –, és L. Nagy Zsuzsa munkája is beleilleszthető ebbe a vonalba. A kötetben a főhős életének korai, lényegében 1919 előtti szakaszával, valamint az életpálya utolsó, egyfajta lezárást jelentő 1945 utáni éveivel egy-egy, meglehetősen rövid fejezet foglalkozik: az első és az utolsó, ezzel mintegy megadva a könyv kereteit. A munka fő gerincét – a műfaj íratlan szabályainak megfelelően – a liberális pártvezér politikai tevékenységének a bemutatása, ábrázolása adja, s ennek megfelelően a tagolás alapjait Rassay pályájának nagyobb állomásai és a korszak köztörténeti fordulópontjai alkot-

ják, lényegében kronológikus rendben. Ettől inkább csak a negyedik fejezetben tér el a szerző, melyben Rassay pártvezetői működéséről ad áttekintést.

A mű forrásbázisát – a téma jellegéből következően – a korszakra vonatkozó köztörténeti szakirodalmon túl a két háború közötti magyar törvényhozás anyagai, a korabeli sajtó, valamint az az irategyüttes jelentette, melyet a politikai rendőrség gyűjtött össze Rassayról az 1945 utáni években. S persze külön kiemelendő magának a főhősnek az 1950-es években írt terjedelmes visszaemlékezése, melynek jelentőségét növeli, hogy a hazai történetírás a Horthy-korszak számos más politikusról ilyennel nem rendelkezik. Látszólag bőséges anyagból van tehát szó, jóllehet a korlátok is érzékelhetők. Akárcsak korábban a Bethlen-életrajz megírásakor, a legnagyobb nehézséget itt sem annyira a nyilvános politikai szereplés, hanem annak háttérének a bemutatása jelentette, a mindennapok politikájának ábrázolása: hogyan készült parlamenti szerepléseire, hogyan zajlott a döntéselőkészítés folyamata, milyen volt baráti, ill. személyes kapcsolati köre, azaz csupa olyan kérdés, melyekről a fennmaradt források rendszerint csak igen ritkán nyújtanak érdemi információt. Ebben a tekintetben a már említett visszaemlékezés is csak korlátozott segítséget jelenhetett.

Bár a kötet terjedelmi korlátai nem tették lehetővé minden kérdéskör teljes és részletes kifejtését, a szerző sikerrel valósította meg fő célját: átfogó, de mégis árnyalt és szakszerű, képet adott Rassay politikai pályájáról, jól megragadva annak főbb sajátosságait. Rassay Károly a korszak túlnyomó részében ellenzéki politikus volt, ami önmagában is elzárta előle az államigazgatás szféráját. S bár az első világháborús években miniszteriális tisztviselőként dol-

gozott, majd rövid időre államtitkár lett, világosan látszik, hogy számára a törvényhozás bizonyult a valódi terepnek, ahol képességei a maguk teljességében bontakozhattak ki. Ismerte, értette és sikerrel használta fel a parlamenti politizálás minden eszköztárát, és a kortárs közvélemény a korszak legjelentősebb debatterei között tartotta számon. Ehhez képest pont ellentettje volt a dualizmus kora egyik hozzá hasonlóan agilis közéleti személyiségének, Beksics Gusztávnak. (Kettejük összevetésének sajátos szint ad, hogy utóbbiról korábban szintén jelent meg egy tanulmány a szerző tollából.) Amíg Beksicsnél mindig a publicisztikai tevékenység bizonyult az elsődlegesnek, addig Rassay számára a politika jelentette a meghatározó területet, annak ellenére, hogy hosszú ideig tevékenykedett egy politikai napilap, az Esti Kurír főszerkesztőjeként, és politikai újságíróként is aktív munkát fejtett ki. Esetében a parlament annál is inkább meghatározó színtérre vált, mivel – amint azt a szerző meggyőzően bizonyítja – a helyi-regionális (budapesti) politizálás sohasem vonzotta, igazán és kifejezetten idegenkedett a tömegpolitizálás éppen korszakunkban terjedő eszközeitől.

A Keresztény Nemzeti Pártból történt kilépése után Rassay eszmei téren a liberalizmus demokratikus változatában, pártpolitikai tekintetben pedig a polgári baloldalon találta meg a helyét, méghozzá stabilan, megingások és elvi kompromisszumok nélkül. Pályájának ezt az állandóságát azért is érdemes aláhúzni, mivel nem feltétlenül tekinthető általánosnak, és kortársai között számos olyan politikussal találkozhatunk – egyik ismert példája ennek a fajvédő táborból a Kisgazdapártig, majd a nyugati emigrációig jutó Eckhardt Tibor esete – akik meglehetősen széles és ellentmondásos pá-

lyát futottak be. Igaz, Rassaynál is kimutathatók bizonyos fordulatok: ebbe a vonulatba illeszthető be az a tény is, hogy a 20-as évek elejének markánsan antilegitimista politikusa 1933-tól már a legitimista politikai erők felé közeledik, ez azonban inkább taktikai jellegű lépésnek tekinthető. Az ország politikai berendezkedésének demokratikus átalakítása, a polgári szabadságjogok – különösen az általános titkos választójog – kérdéseiben már nem ismert és nem fogadott el kompromisszumokat. Világosan megmutatkozott ez abban a nyílt, és az adott viszonyok között számára nem nagy népszerűséget hozó küzdelemben is, melyet a 30-as évek második felétől folytatott az antiszemita törvényekkel, vagy a hazai nemzetiszocialista irányzatokkal szemben.

Végül utolsó sajátosságként kiemelhető, hogy Rassay a polgári baloldalnak folyamatosan és következetesen a mérsékeltbb ágát képviselte. Ennek következtében utasította el az együttműködést a tőle számos tekintetben eltérő elvi alapon álló szociáldemokrata párttól, a kormánnyal szemben pedig – különösen a 20-as években – egyfajta mérsékelt és mindenfajta radikális eszközöktől mentes ellenzéki politizálást próbált megvalósítani.

A Horthy-rendszer keretei nem tették lehetővé számára a kormányra kerülés esélyét, és politikailag aktív időszakában – 1920 és 1944 között – lényegében egy felettebb behatárolt erejű és súlyú mozgalom élén politizált. Eleinte úgy tűnhetett, hogy számára a II. világháború vége valódi felszabadulást jelent. Egyéni vonatkozásban szabadulást a koncentrációs tábor börtönéből, ahova 1944-ben, Magyarország német megszállása után került, politikai tekintetben pedig némi joggal remélhette, hogy az új Magyarország előbb-utóbb addigi küzdelmeinek igazolását, egy parlamentáris-

demokratikus államberendezkedés kiépülését fogja majd magával hozni. Miután ennek lehetősége a szovjet megszállás árnyékában egyre távolabbra került, majd a 40-es évek végére hosszú időre elenyészett, Raszay számára sem nyílt tér a közéletbe való visszatérésre. Pályája ekkor kapott igazán

tragikus fordulatot és a kötet záró szavait idézve: „Nem tudhatta, hogy harca egy demokratikus Magyarországért végső soron nem volt hiábavaló, olyan értékeket őrzött meg, amelyeknek becsülete évtizedek múltán emelkedett.”

Püski Levente